

idea of the directions of cooperation between the two countries. However, prospects for further study of the problem are outlined.

Keywords: technical assistance, Canadian International Development Agency (CIDA), cooperation, project, advisory service, cooperatives.

REFERENCES

1. Innovatsiini napriamky rozvytku doradnytstva: Monohrafiia / T.P. Kalna- Dubiniuk, I.P. Kudinova, L.Kh. Rybak, S.I. Mosiiuk, V.V. Samsonova, O.A. Lokutova, R.Ia. Korinets. - Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M.M., 2011. 256 s.
2. Kudinova I.P. Rozvytok doradchoi diialnosti v silskomu hospodarstvi Ukrainy // Naukovyi visnyk NUBiP Ukrainy. Vyp. 168. Chastyna 3. K., 2011 S. 247-251.
3. Korinets R.Ia. Silskohospodarske doradnytstvo Ukrainy: problemy, stratehiia ta shliakhy rozvytku // Materialy nauk.-prakt. konf., (Kyiv, 16 zhovt. 2013 r.). K.: NNTs, 2013. – 152 s. (S.14).
4. Canadian International Development Agency// About CIDA Rezhym dostupu: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/operact/Technical_Cooperation/CIDA_Final.pdf
5. Memorandumu pro vzaiemorozuminnia mizh Uriadom Ukrainy ta Uriadom Kanady stosovno kanadskoi prohramy spivrobotnytstva vid 24 zhovtnia 1994 r. – Rezhym dostupu: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/124_033
6. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro zminy u strukturi tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady. 15.12. 1999 r. Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1573/99>
7. Stanovlennia silskohospodarskykh doradchykh sluzhb v Ukraini. – Kyiv, 2002. Rezhym dostupu: http://www.dorada.org.ua/files/Istoriya_NASDSU/Agricultural%20development%20advisory%20services%20in%20Ukrayini.pdf
8. Pro nas // LADS Rezhym dostupu: http://lads.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=2&lang=uk
9. Realizovani proekty // LADS Rezhym dostupu: http://lads.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=11&Itemid=7&lang=uk
10. Kooperativnyi rukh // LADS Rezhym dostupu: http://lads.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=9&Itemid=5&lang=uk
11. Henderna polityka // LADS Rezhym dostupu: http://lads.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=6&lang=uk
12. Dnipropetrovska silskohospodarska doradcha sluzhba Rezhym dostupu: <http://dorada.org.ua/doradchi-sluzhbi-ukrajini/advisory-services-in-regions/shid/dnipropetrovska-oblast.html>
13. Simeini fermi ta molochni kooperatyvy: prybutok i zamozhnist selian// Ahrobiznes sohodni. Rezhym dostupu: <http://www.agro-business.com.ua/2013-06-04-09-50-50/2408-2014-10-14-13-06-11.html>
14. Stanovlennia silskohospodarskykh doradchykh sluzhb v Ukraini. – Kyiv, 2002. Rezhym dostupu: http://www.dorada.org.ua/files/Istoriya_NASDSU/Agricultural%20development%20advisory%20services%20in%20Ukrayini.pdf
15. Kanadsko-ukrainskyi proekt yakosti ta bezpeky zerna vstupaie v zavershalnu stadiiu // Derzhavna inspektsiia silskoho hospodarstva v Zaporizkii oblasti. Rezhym dostupu: <http://www.disg.zp.ua/novyny/184-24-06-2014-kanadsko-ukrajinskij-proekt-yakosti-ta-bezpeki-zerna-vstupae-v-zavershalnu-stadiyu.html>
16. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.02.2002 №153 Pro stvorennia yedynoi systemy zaluchennia, vykorystannia ta monitorynhu mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy. Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF>
17. Zakon Ukrainy Pro silskohospodarsku doradchu diialnist vid 17.06.2004 r.. Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1807-15>

Статтю подано до редколегії 2.02.2018 р.

УДК 94(477)

Ірина Мякінченко

Житомирський державний університет імені Івана Франка,
аспірантка (Україна)

Тенденції релігійної мережі України (2014–2016 рр.)

Анотація. У статті досліджуються основні тенденції релігійної мережі України упродовж 2014–2016 рр.; визначено динаміку релігійної мережі, зокрема, її кількісні зміни через

анексію Криму та окупацію частин Донецької і Луганської областей; охарактеризовано чисельний склад громад релігійної мережі країни; вказано, що релігійні організації як духовний посередник у розв'язанні конфлікту брали участь у подіях Революції гідності та що релігійні інституції нині перетворилися на важливий соціальний інститут, а також окреслено перспективи подальшого дослідження проблеми.

Ключові слова: релігійна мережа, релігійна організація, релігійна громада, християнство, етно-конфесійні релігійні організації, нові релігійні організації.

Із проголошенням державної незалежності в Україні розпочалося відновлення та подальше формування релігійної мережі. Її активний розвиток в основному завершився до початку 2000-х рр. Однак із 2014 р., після анексії Криму та окупації частин Донецької і Луганської областей, релігійна мережа зазнала певних трансформацій. Окрім іншого, де-факто, до неї не відносяться релігійні громади анексованої та окупованої частин України. Актуальність дослідження посилюється тим фактом, що релігійні інституції беруть активну участь у процесах державотворення в Україні.

Нині в історіографії комплексне осмислення тенденцій релігійної мережі України 2014–2016 рр. відсутнє. Окремі аспекти аналізу релігійної мережі цього періоду передусім проводяться у рамках релігієзнавчих, соціологічних, філософських, меншою мірою – історичних досліджень. Переважно увага фахівців звернена на міжконфесійні та державно-конфесійні відносини періоду Євромайдану (О. Горкуша, В. Гриневич, Л. Филипович, І. Чернушко, В. Чубарко та ін. [3; 4; 6; 17; 18]); деякі ж автори частково аналізують тенденції релігійної мережі останніх років (Л. Владиченко, Д. Горєвой, М. Лешанич, М. Палінчак [1; 2; 8]).

Метою пропонованої статті є вивчення основних напрямків розвитку релігійної мережі України у 2014–2016 рр.

Дослідники відзначають, що у 2000-х рр. в Україні відбулося завершення екстенсивного розвитку релігійної мережі, уповільнилися темпи її розширення [9, с. 3] (від початку проголошення незалежності в Україні діяло 12 962 релігійні громади [5, с. 18]). Остання тенденція проявилася і на початку 2010-х рр., хоча значні зміни спостерігалися уже в 2014 р. Так, у 2011 р. в Україні була 32 521 релігійна громада [10], станом на 1 січня 2013 р., тобто за 2012 р., їх кількість зросла на 1 060 до 33 581 одиниць [11], а на 1 січня 2014 р., упродовж 2013 р., – на 2 065 до 35 646 одиниць [12]. У цілому, за період 2011–2013 рр. чисельність релігійних громад в Україні зросла на 3 125 одиниць, або на майже 9 %.

У 2014 р. (статистичні відомості станом на 1 січня 2015 р.) вперше в новітній історії України відбулося масштабне зменшення чисельності релігійних громад. Через анексію Криму та окупацію частин Донецької і Луганської областей їх кількість скоротилася на 1 865 (або на 5 %) до 33 781 одиниць [13]. Указане статистичне зменшення відбулося не через фіксацію ліквідації релігійних громад, а через неврахування статистичними органами (Департаментом у справах релігій та національностей Міністерства культури України) відповідних реалій в анексованій та окупованій частинах України. Адже, як зазначає начальник відділу релігієзнавчо-аналітичної роботи Департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України Л. Владиченко: «Наразі, ані місцеві, ані центральні органи державної виконавчої влади не володіють офіційною, повною та об'єктивною статистичною інформацією щодо фактичного припинення чи продовження діяльності релігійних організацій на зазначених територіях» [1].

Деяке зростання (на 402 одиниці) релігійних громад, порівняно із 2014 р., відбулося уже впродовж 2015 р., адже станом на 1 січня 2016 р. в Україні їх було вже 34 183 [14]. Незначне зростання (на 202 одиниці) релігійних громад відбулося і впродовж 2016 р., коли їх кількість у порівнянні з попереднім роком, відповідно до офіційних статистичних відомостей від 1 січня 2017 р., сягнула 34 385 одиниць. При цьому, 854 з них були відзначені як недіючі, а 1063 – як незареєстровані. Загальна ж кількість релігійних організацій станом на 1 січня 2017 р., тобто релігійних громад разом із релігійними центрами, управліннями, монастирями, братствами, місіями, духовними навчальними закладами становила 35 919 одиниць [7].

У цілому, за період 2014–2016 рр. чисельність релігійних громад в Україні зменшилася на 1 261 одиницю (34 385 одиниць у 2016 р. проти 35 646 одиниць у 2013 р.), хоча їх фактичне скорочення, як зазначалося, відбулося лише впродовж 2014 р. У цей час найбільші кількісні зміни відбулися, зокрема, у становіщі релігійних громад Української православної церкви Московського патріархату (зменшення на 386 одиниць); Української православної церкви Київського патріархату (зростання на 450 одиниць); Української автокефальної православної церкви (зменшення на 371 одиницю); Духовного управління мусульман Криму (зменшення на 924 одиниці) тощо [7; 12].

Указані цифри свідчать про кілька фактів. По-перше, деяке статистичне скорочення релігійних громад Української православної церкви Московського патріархату відбулося через їх неврахування на анексованих і окупованих територіях. По-друге, втрати Української

.....
православної церкви Московського патріархату також частково відбулися у зв'язку з переходом окремих релігійних громад до складу Української православної церкви Київського патріархату (відповідні факти були зафіксовані у 2014 р.), що призвело до зростання останньої. І, по-третє, чи не найбільше постраждали релігійні громади Духовного управління мусульман Криму, які перебували на території Кримського півострова.

Наприкінці 2013 – на початку 2014 рр. релігійні інституції взяли активну участь у подіях Революції гідності [3; 6], виступивши духовним посередником у розв'язанні конфлікту між протестуючими та владою. Окрім іншого, їх участь у революційних подіях стала важливим етапом у розвитку міжконфесійних відносин. Щоправда, від міжконфесійного діалогу цього часу відмежувалася Українська православна церква Московського патріархату, а також, через власні богословські положення, зокрема, й адвентисти та Свідки Єгови [3, с. 49]. Зросла роль релігійних інституцій і в постреволуційний період, які активно включилися у державотворчі процеси.

Найбільша кількість релігійних організацій представлена у західному регіоні України. Так, у 2015 р. тут зосереджувалося 42,3 % релігійної мережі. У північно-центральному регіоні було представлено 33,7 %, а в південно-східному – 25,5 % релігійної мережі країни [1]. На рівні областей на сьогодні найбільше релігійних громад зосереджено у Львівській (2 982), Вінницькій (2 119), Хмельницькій (1 890), Закарпатській (1 851), Донецькій (1 809), Київській (1 794, окремо у місті Києві – 960 релігійних громад), Тернопільській (1 755), а найменше – у Сумській (585), Миколаївській (743), Кіровоградській (755), Луганській (814) областях. Більшість релігійних організацій розміщена фактично в усіх областях України. Водночас окремі релігійні організації, за винятком православних, мають виражену територіальну приналежність. Зокрема, Мукачівська єпархія греко-католицької церкви поширена лише у Закарпатській області; Вірменська католицька церква в Україні – у Харківській та Хмельницькій областях. У межах однієї або кількох областей також представлені деякі протестантські, етно-конфесійні та нові релігійні організації [7].

Як зазначалося, у 2016 р. в Україні нараховувалося 34 385 релігійних громад. Найбільша їх кількість відносилася до християнства – 33 389, або 97,1 % від загальної релігійної мережі: православних – 18 879 одиниць, або 56,5 % від загальної кількості християнських конфесій; католицьких – 4 768 одиниць, або 14,3 % від загальної кількості християнських конфесій; протестантських – 9 742 одиниці, або 29,2 % від загальної кількості християнських конфесій (2 803 релігійні громади баптистів; 350 – евангельських християн; 2 599 – християн віри евангельської; 1 062 – адвентистів; 79 – лютеран; 128 – реформатів; 1 367 – релігійних громад організацій харизматичного типу – 1 367; 1 354 – громад інших релігійних організацій протестантів (протестантського походження) [7]. Етно-конфесійні релігійні організації в Україні нараховували 617 громад, або 1,8 % від чисельності усіх релігійних громад країни: іслам – 242 одиниці; іудаїзм – 276 одиниць; буддизм – 59 одиниць; релігійні організації караїмів – 4 одиниці; вірменські релігійні громади – 26 одиниць; інші етно-конфесійні релігійні організації – 10 релігійних громад [7]. Чисельність нових релігійних громад в Україні станом на 1 січня 2017 р. сягнула 379 одиниць, що складає 1,1 % від загальної релігійної мережі країни. Серед них: нові релігійні організації православного походження – 6 одиниць; нові релігійні організації іудейського походження – 44 одиниці; нові релігійні організації язичницького спрямування – 138 одиниць; нові релігійні організації орієнталістського походження – 84 одиниці; інші нові релігійні організації – 107 громад [7].

У 2016 р. в Україні нараховувалися 31 451 священнослужитель [7] (проти 32 456 у 2013 р. [12]), частина яких іноземці. Для прикладу, станом на 1 січня 2016 р., тобто у 2015 р., в Україні діяло 764 іноземних священнослужителі, найбільша кількість яких прибула зі США, Польщі, Німеччини, Канади, Туреччини, Російської Федерації, країн Азії, Африки, Латинської Америки. Здебільшого вони забезпечували службу Римо-католицької церкви в Україні, Церкви Ісуса Христа святих останніх днів (мормони), релігійних організацій евангельських християн-баптистів [1]. Упродовж 2016 р. в Україні діяло 515 монастирів (у 2013 р. – 519, скорочення за 2014–2016 р. – на 4 одиниці), 72 братства (у 2013 р. – 83, скорочення за 2014–2016 р. – на 11 одиниць), 365 місій (у 2013 р. – 369, скорочення за 2014–2016 р. – на 4 одиниці), 202 духовні навчальні заклади (у 2013 р. – 206, скорочення за 2014–2016 р. – на 4 одиниці) [7; 12]. Для задоволення власних потреб у 2016 р. релігійні організації в Україні мали 509 періодичних видань (у 2013 р. їх нараховувалося 380 [12]), із яких 336 – друковані, 23 – аудіовізуальні та 150 – електронні [7].

В останні роки релігійні структури почали виступати у ролі важливої соціальної інституції, рівень довіри до якої українців суттєво зріс. Відповідно до опитування громадської думки, проведеного наприкінці 2015 р. Київським міжнародним інститутом соціології, найвищий рівень довіри серед українців спостерігався до церкви – 58,8 % опитаних (недовіру церкві висловили лише 18,4 % респондентів). Водночас статистичні відомості засвідчують, що церкві більше

довіряють особи, яким 50 і більше років (68,5 % проти 51 % віком від 18 до 49 років). Для порівняння: рівень довіри громадян України до владних інституцій наприкінці 2015 р. був відносно невисоким. Відповідно до вказаного опитування, Президенту України довіряли 16,8 %, Уряду – 8,7 %, Верховній Раді України – 6,2 % опитаних [16]. Високий рівень довіри громадян України до церкви спостерігався і в наступні роки [15].

Отже, у 2014 р. через анексію Криму та окупацію частин Донецької і Луганської областей релігійна мережа України значно скоротилася, хоча уже впродовж 2015–2016 рр. її зростання відновилося. Релігійні інституції як духовний посередник у розв'язанні конфлікту взяли участь у подіях Революції гідності та відіграють важливу роль у державотворчих процесах. Провідними конфесіями в Україні залишаються християнські, серед яких православні, католицькі й протестантські, однак їх організаційна структура, як і деяких інших релігійних громад, за період 2014–2016 рр. зазнала певних змін. Більше за всіх зменшилася кількість релігійних громад Духовного управління мусульман Криму. Нині релігійні інституції перетворилися на важливий соціальний інститут, якому чи не найбільше довіряють українці. Водночас зазначимо, що окреслена тема має перспективи подальших досліджень (динаміка кількісних змін релігійних громад), зокрема, після оприлюднення Департаментом у справах релігій та національностей Міністерства культури України статистичних відомостей про мережу церков і релігійних організацій в Україні за 2017 р.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Владиченко Л. Релігійна мережа України : аналіз динаміки станом на початок 2016 року // Релігійно-інформаційна служба України. URL: https://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/63066/ (дата звернення: 01.11.2017).
2. Горевой Д. Релігійна мережа України : загальні тренди vs локальні особливості // Релігійно-інформаційна служба України. URL: https://risu.org.ua/ua/index/exclusive/social_studies/67367/ (дата звернення: 01.11.2017).
3. Горкуша О., Филипович Л. Революція Гідності як об'єднуючий чинник українських конфесій і специфічний вияв екуменізму // Україна – Ватикан : християнство в контексті його включення в різноманітні сфери суспільного буття. Наук. зб. / За ред. Л. Филипович, П. Яроцького. Київ : УАР, 2015. С. 43–51.
4. Гриневич В. Майдан і Церква : досвід духовної взаємодії // Україна модерна. URL: <http://uamoderna.com/blog/vladislav-grinevich/maidan-church> (дата звернення: 15.05.2017).
5. Історія релігії в Україні. Т. 10 : Релігія і Церква років незалежності України / За ред. А. Колодного. Дрогобич : Коло, 2003. 616 с.
6. Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка / Ред. і упор. Л.О. Филипович, О.В. Горкуша. Київ : Самміт-Книга, 2014. 656 с.
7. Наказ Міністерства культури України від 29.03.2017 р. №260 «Про річну статистичну звітність з питань державно-конфесійних відносин в Україні за 2016 рік (релігійні організації) // Міністерство культури України. Офіційний сайт. URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245234272 (дата звернення: 12.05.2017).
8. Палінчак М.М., Лешанич М.М. Мережа релігійних організацій в Україні : стан та перспективи розвитку // Актуальні проблеми політики. 2015. Вип. 55. С. 205–214.
9. Релігійна ситуація в Україні : підсумки десятиліття, тенденції і проблеми // Релігія і влада в Україні : проблеми взаємовідносин. Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу на тему : «Державно-конфесійні відносини в Україні, їх особливості і тенденції розвитку», (8 лютого 2011 р.). Київ, 2011. С. 3–62.
10. Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2012 р.). Дані Державного департаменту у справах національностей та релігій (форми 1 і 2). Форма 1. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2012 р. // Релігійно-інформаційна служба України. URL: <https://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2012/47891/> (дата звернення: 25.05.2017).
11. Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2013 р.). Дані Державного департаменту у справах національностей та релігій (форми 1 і 2). Форма 1. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2013 р. // Релігійно-інформаційна служба України. URL: <https://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2013/51768/> (дата звернення: 25.05.2017).
12. Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2014 р.). Дані Державного департаменту у справах національностей та релігій. Форма 1. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2014 р. // Релігійно-інформаційна служба України. URL: <https://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2014/55893/> (дата звернення: 25.05.2017).

13. Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2015 р.). Дані Державного департаменту у справах національностей та релігій. Форма 1. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2015 р. // Релігійно-інформаційна служба України. URL: <https://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2015/60129/> (дата звернення: 25.05.2017).

14. Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2016 р.). Дані Департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури України. Форма 1. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2016 р. // Релігійно-інформаційна служба України. URL: <https://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2016/63055/> (дата звернення: 25.05.2017).

15. Ставлення громадян України до суспільних інститутів, електоральні орієнтації // Центр Разумкова. URL: <http://razumkov.org.ua/napryamki/sotsiologichni-doslidzhennia/stavlennia-hromadian-ukrainy-do-suspilnykh-institutiv-elektoralni-orientatsii-2> (дата звернення: 15.12.2017).

16. Церква залишається лідером суспільної довіри українців – опитування // Інститут релігійної свободи. URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1639%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk (дата звернення: 15.12.2017).

17. Чернушко І. Пріоритетні напрями державно-конфесійних відносин в Україні у постреволюційний період // Релігія та Соціум. 2014. №1–2. С. 277–282.

18. Чубарко В.В. Роль церкви в подіях Майдану : на матеріалах інтерв'ю // Грані. 2015. Т. 18, №5. С. 6–11.

Ірина Мякинченко

Житомирський державний університет імені Івана Франко,
аспірантка (Україна)

Тенденции религиозной сети Украины (2014–2016 гг.)

Аннотація. В статті досліджуються основні тенденції релігійної мережі України на протязі 2014–2016 рр.; визначена динаміка релігійної мережі, в частині її кількісних змін в зв'язі з анексією Криму та окупацією частин Донецької та Луганської областей; охарактеризовано чисельний склад общин релігійної мережі країни; вказано, що релігійні організації як духовний посередник в розв'язанні конфлікту брали участь в подіях Революції гідності і що релігійні інститути сьогодні стали важливим соціальним інститутом, також наведені перспективи подальшого дослідження проблеми.

Ключевые слова: релігійна мережа, релігійна організація, релігійна община, християнство, етно-конфесійні релігійні організації, нові релігійні організації.

ABSTRACT

Iryna Myakinchenko

Zhytomyr Ivan Franko State University, postgraduate student (Ukraine)

Tendencies of religious network of Ukraine (2014–2016)

In the article the basic tendencies of religious network of Ukraine (during 2014–2016) are examined. It is indicated that the complex comprehension of this theme absents in historiography. Separate scientists appealed to this problem contextually and episodically.

It's determined, that on the whole the religious network of Ukraine actively developed to beginning 2000th The rates of its growth were slowed afterwards. In 2014 because of annexation of Crimea, occupation of parts of the Donetsk and Lugansk areas, diminishing of quantity of religious societies took place. Their diminishing took place not because of fixing of liquidation of religious societies, but because of the unaccount of the proper realities statistical organs in the annexed and occupied parts of Ukraine. However, since 2015 gradual quantitative growth of religious societies recommenced. It is also indicated that religious organizations as a spiritual mediator in the solving of conflict took part in the events of Revolution of dignity of end 2013 – to beginning 2014 Religious confessions also play an important role in state creative processes in Ukraine.

It is set that religious institutions presently grew into an important social institute to which Ukrainians trust not most. About it certifies information of different sociological public opinion polls.

It is marked that the outlined theme has prospects of subsequent researches. The dynamics of quantitative changes of religious societies must be studied in the It is described, that the most of religious organizations are presented in the western region of Ukraine, less number is presented in a north-central region and in a south-east region. Most religious confessions are presented in all regions of Ukraine. At the same time some religious societies, except orthodox, have the expressed territorial belonging. The most of religious societies in Ukraine belongs to christianity (orthodoxy, catholicism, protestantism). Less in the country are widespread ethno-confessional religious organizations and new religious organizations.

It will become possible after a publication Department in matters of religions and nationalities of Ministry of culture of Ukraine of statistical information about the network of churches and religious organizations in Ukraine after 2017.

Key words: religious network, religious organization, religious society, christianity, ethno-confessional religious organizations, new religious organizations.

REFERENCES:

1. Vladychenko L. Religijna mrežha Ukrajinny : analiz dynamiky stanom na pochatok 2016 roku // Religijno-informacijna sluzhba Ukrajinny. URL: https://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/63066/ (data zvernennja: 01.11.2017).
2. Ghorjevoj D. Religijna mrežha Ukrajinny : zaghaljni trendy vs lokaljni osoblyvosti // Religijno-informacijna sluzhba Ukrajinny. URL: https://risu.org.ua/ua/index/exclusive/social_studies/67367/ (data zvernennja: 01.11.2017).
3. Ghorkusha O., Fylypovych L. Revolucija Ghidnosti jak ob'jednujučyj chynnyk ukrajinsjkykh konfesij i specyfichnyj vyjav ekumenizmu // Ukrajinna – Vatykan : khrystyjanstvo v konteksti jogho vključennja v riznomanitni sfery suspilnogho buttja. Nauk. zb. / Za red. L. Fylypovych, P. Jarocjkogho. Kyjiv : UAR, 2015. S. 43–51.
4. Ghrynevych V. Majdan i Cerkva : dosvid dukhovnoji vzajemodiji // Ukrajinna moderna. URL: <http://uamoderna.com/blogy/vladislav-grinevich/maidan-church> (data zvernennja: 15.05.2017).
5. Istorija religijij v Ukrajinny. T. 10 : Religijija i Cerkva rokiv nezalezhnosti Ukrajinny / Za red. A. Kolodnogho. Droghobych : Kolo, 2003. 616 s.
6. Majdan i Cerkva. Khronika podij ta ekspertna ocinka / Red. i upor. L.O. Fylypovych, O.V. Ghorkusha. Kyjiv : Sammit-Knygha, 2014. 656 s.
7. Nakaz Ministerstva kuljтуры Ukrajinny vid 29.03.2017 r. №260 «Pro richnu statystychnu zvitnistj z pytanj derzhavno-konfesijnykh vidnosyn v Ukrajinny za 2016 rik (religijni orghanizaciji) // Ministerstvo kuljтуры Ukrajinny. Oficijnyj sajt. URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245234272 (data zvernennja: 12.05.2017).
8. Palinchak M.M., Leshanych M.M. Mrežha religijnykh orghanizacij v Ukrajinny : stan ta perspektyvy rozvytku // Aktualjni problemy polityky. 2015. Vyp. 55. S. 205–214.
9. Religijna sytuacija v Ukrajinny : pidsumky desjatlittja, tendenciji i problemy // Religijija i vlada v Ukrajinny : problemy vzajemovidnosyn. Informacijno-analitychni materialy do Krughlogho stolu na temu : «Derzhavno-konfesijni vidnosyny v Ukrajinny, jikh osoblyvosti i tendenciji rozvytku», (8 ljutogho 2011 r.). Kyjiv, 2011. S. 3–62.
10. Religijni orghanizaciji v Ukrajinny (stanom na 1 sichnja 2012 r.). Dani Derzhavnogho departamentu u spravakh nacionalnostej ta religijij (formy 1 i 2). Forma 1. Zvit pro mrežhu cerkov i religijnykh orghanizacij v Ukrajinny stanom na 01.01.2012 r. // Religijno-informacijna sluzhba Ukrajinny. URL: <https://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2012/47891/> (data zvernennja: 25.05.2017).
11. Religijni orghanizaciji v Ukrajinny (stanom na 1 sichnja 2013 r.). Dani Derzhavnogho departamentu u spravakh nacionalnostej ta religijij (formy 1 i 2). Forma 1. Zvit pro mrežhu cerkov i religijnykh orghanizacij v Ukrajinny stanom na 01.01.2013 r. // Religijno-informacijna sluzhba Ukrajinny. URL: <https://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2013/51768/> (data zvernennja: 25.05.2017).
12. Religijni orghanizaciji v Ukrajinny (stanom na 1 sichnja 2014 r.). Dani Derzhavnogho departamentu u spravakh nacionalnostej ta religijij. Forma 1. Zvit pro mrežhu cerkov i religijnykh orghanizacij v Ukrajinny stanom na 01.01.2014 r. // Religijno-informacijna sluzhba Ukrajinny. URL: <https://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2014/55893/> (data zvernennja: 25.05.2017).
13. Religijni orghanizaciji v Ukrajinny (stanom na 1 sichnja 2015 r.). Dani Derzhavnogho departamentu u spravakh nacionalnostej ta religijij. Forma 1. Zvit pro mrežhu cerkov i religijnykh orghanizacij v Ukrajinny stanom na 01.01.2015 r. // Religijno-informacijna sluzhba Ukrajinny. URL: <https://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2015/60129/> (data zvernennja: 25.05.2017).
14. Religijni orghanizaciji v Ukrajinny (stanom na 1 sichnja 2016 r.). Dani Departamentu u spravakh religijij ta nacionalnostej Ministerstva kuljтуры Ukrajinny. Forma 1. Zvit pro mrežhu cerkov i religijnykh orghanizacij v Ukrajinny stanom na 01.01.2016 r. // Religijno-informacijna sluzhba Ukrajinny. URL: <https://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2016/63055/> (data zvernennja: 25.05.2017).

15. Stavlennja ghromadjan Ukrainy do suspilnykh instytutiv, elektoralni orijentaciji // Centr Razumkova. URL: <http://razumkov.org.ua/napryamki/sotsiolohichni-doslidzhennia/stavlennia-hromadian-ukrainy-do-suspilnykh-instytutiv-elektoralni-orientatsii-2> (data zvernennja: 15.12.2017).
16. Cerkva zalyshajetsja liderom suspilnoj dovirij ukrainciv – opytuvannja // Instytut religijnoji svobody. URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1639%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk (data zvernennja: 15.12.2017).
17. Chernushko I. Priorityetni naprjamy derzhavno-konfesijnykh vidnosyn v Ukraini u postrevoljucijnyj period // Relighija ta Socium. 2014. №1–2. S. 277–282.
18. Chubarko V.V. Rolj cerkvy v podijakh Majdanu : na materialakh interv'ju // Ghрани. 2015. Т. 18, № 5. S. 6–11.

Статтю подано до редколегії 23.01.2018 р.

УДК 94: [323.27:316.628-027.564.2](477)«2013/2014»

Галина Боднар

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кандидат історичних наук, доцент (Україна)

**Найбільша подія цієї революції – люди:
Євромайдан як точка відліку волонтерського руху в Україні**

Анотація. Протестні акції осені-зими 2013–2014 рр. об'єднали сотні тисяч людей з їхніми мотивацією і цілями, представників різних політичних сил і цілком аполітичних у численні волонтерські ініціативи та масову добровільну суспільно корисну діяльність без залучення до будь-якого об'єднання, що з розгортанням війни на сході України переросло в масштабну допомогу українській армії. У статті окреслено антропологічний простір Євромайдану як основу сучасного волонтерського руху в Україні. Головні питання, які ставилися – хто були учасниками революції, що спонукало людей вийти на протест, яким для них є понятійне окреслення подій, що відбулися, яким був простір революції зі середини, які зміни (не)в відбулися в українському суспільстві й у волонтерському русі зокрема.

Ключові слова: Євромайдан, волонтерський рух, антропологічний простір, волонтерська ініціатива, волонтер, громадянське суспільство.

Непідписання президентом Угоди про асоціацію з ЄС стало приводом до вуличних акцій протесту громадських активістів, студентської молоді, небайдужих громадян, які переросли в масовий спротив українського суспільства владі після жорстокого побиття протестувальників на Майдані Незалежності в ніч на 30 листопада 2013 р. та піднесення волонтерського руху. Загальновідомими проектами допомоги стали створені відразу після побиття студентів «Євромайдан SOS» для надання правової допомоги, мобільний підрозділ «Автомайдан», творче об'єднання кінематографістів «Babylon'13», «Відкритий університет Майдану», ІТ-спільнота, а після перших смертей – координаційні групи «Народний госпіталь» і «Допомога постраждалим у Києві» по забезпеченні медичних мобільних бригад, медпунктів і підпільних госпіталів, лікарняних потреб та багато ін. Практично кожний учасник відразу чи з ескалацією подій долучався до суспільно корисної добровільної діяльності, робив це безпосередньо в столиці (приїжджі та кияни) чи допомагав у регіонах. Окремі волонтерські середовища формували медики, священики, митці тощо.

Революція гідності привернула увагу вже чималого кола українських і зарубіжних дослідників [5; 17; 25; 33], опубліковані авторські та спеціально зібрані спогади про ці події – свіжі, сповнені емоцій та пережиття свідчення, що є перевагою їхнього використання [1; 6; 8; 18; 19; 20; 21; 26]. З іншого боку, волонтерська діяльність в Україні здебільшого трактується як явище суспільної активізації в умовах війни на сході. Метою статті є висвітлення Євромайдану як простору зародження масового волонтерського руху в Україні, який переріс у всенародну підтримку української армії. Важливо розглянути мотивацію участі в мирних протестах, середовище учасників, Євромайдан як «екстериторіальний простір» відкритого спілкування і спільної праці, що заклав перелом у суспільній свідомості і сплеск громадянської активності.

Стрімка трансформація громадського спротиву від «проєвропейського міського протесту» до революції була результатом украї негативного ставлення суспільства до влади і політичної ситуації. Революційні настрої назрівали через критичний рівень демократичних прав і свобод, корупцію, безперспективність законних методів, загострення соціально-економічної ситуації,